

Kotimaisten kielten keskuksen puheenvuoro Kansallisen demokraatiohjelma 2025:n aloitustapaamisessa 14.2.2020

Kotimaisten kielten keskus eli Kotus toivoo, että kansallisen demokraatiohjelman laatimisessa ja toteuttamisessa otettaisiin entistä vakavammin huomioon, että usein on kielen varassa, toteutuuko ihmisten yhdenvertaisuus ja mahdollisuus osallistua yhteiskuntaan sen täysivaltaisina jäseninä.

Kotus korostaa, että kielellä on merkittävä rooli ihmisten pääsyssä omiin oikeuksiinsa. Kielelliset tekijät ovat siten osaltaan myös syrjäytymisen ja eriarvoistumisen taustalla.

Kielitaidon ja lukutaidon varassa voi olla se, että ihminen saa käyttöönsä riittävät aineelliset resurssit, joita pidetään yhtenä osallisuuden edellytyksenä.

Esimerkiksi työllistyminen voi olla kieli- tai kirjoitustaidosta kiinni. Myös polku julkisiin palveluihin kulkee yleensä tekstiltä toiselle. Asiointiprosessin kieli ja tekstit muodostuvat kuitenkin osalle ihmisistä esteeksi omien oikeuksien, etuuksien ja palvelujen saamisessa.

Kotus muistuttaa, että myös tieto yhteiskunnasta, sen toiminnasta ja päätöksenteosta on pääosin kielellisessä muodossa. Ymmärrettävä tieto ympäröivästä yhteiskunnasta on ihmisen aktiivisen toimijuuden ja esimerkiksi itsemääräämisoikeuden toteutumisen edellytys.

Jos hallinto rakentuu mutkikkaiden tekstiverkostojen, vieraannuttavan kielen ja hankalien organisaationimien varaan, sen toimintaa voi kuitenkin olla vaikea hahmottaa ja seurata.

Kieleen kietoutuvat seikat ovatkin osaltaan taustalla silloin, kun luottamus viranomaisiin murentuu ja osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan vähenee. Ne ovat taustalla myös tilanteissa, joissa populismi ja ääriliikkeet houkuttelevat tai disinformaatio menee läpi.

Myös osallisuutta rakentava samastumisen mahdollisuus ja yhteisöön kuulumisen kokemus syntyy tai jää syntymättä kielen kautta.

Kotus haluaakin painokkaasti korostaa, että tietoinen ja tahaton kielipolitiikka vaikuttavat keskeisesti siihen, miten muut poliittiset tavoitteet toteutuvat.

Kielenkäytön ja tekstien läpäisemä viranomaistyö on täynnä erilaisia kielellisiä käytäntöjä. Monet näistä ovat huonosti tunnistettuja: ne ovat vakiintuneita käytäntöjä ja tiedostamattomia toimintatapoja, jotka voivat olla ristiriidassa kirjoitettujen lakien kanssa. Arkiseen kieli- ja tekstityöhön voi kätkeytyä esimerkiksi syrjiviä rakenteita ja käytäntöjä.

Asiallinen, selkeä ja ymmärrettävä julkishallinnon kieli on demokratian kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Kielenkäyttöön liittyy yhteiskunnassa silti runsaasti myös muita ilmiöitä, joita tulee ratkoa kielen, kielen opetuksen, tekstien ja kieliteknologian asiantuntijoiden kanssa sekä ajantasaisen ja teoreettisesti pätevän kielitieteellisen tiedon pohjalta.